

Појам и различита схватања
геополитике; Геополитика кроз
историју;

ПРЕДМЕТ: ГЕОПОЛИТИКА
ПРОФ. ДР ДРАГАН Р. СИМИЋ

Physical Map of the World, June 2003

AUSTRALIA Independent state
Bermuda Dependency or area of special sovereignty
Sicily / AZORES Island / island group
★ Capital

Scale 1:23,000,000
Robinson Projection
standard parallels 30° N and 30° S

June 2003

Twenty of 23 national cartographic agencies have authorized this map as an official reference map. Although Russia and the United States have reserved the right to use and modify the map to regulate the waters of the other nation.

Russia's representation is an unacknowledged modification.

- The twentieth century is the century of geopolitics. From the coining of the term at the beginning of the century to its now common use as a sign for global conflict and change, the problematic of geopolitics offers a revealing window into the great struggles over power and space that have dominated this century. Implicated in the Great Power imperialism of the early twentieth century and in the rise of Nazi Germany, geopolitics provides an insight into historical struggles over the organization of global political space. During the later years of the Cold War, geopolitics was used to describe a permanent global struggle between the capitalist Western bloc and the Soviet Eastern bloc that finally ended with the collapse of the Soviet Union.

- In today's new world, the problematic of geopolitics is more relevant than ever as new global struggles over power and space shape the emergent form of the post-Cold War world. Everyday life in the late twentieth century is pervaded by a geopolitical imagination that has expanded to include issues and questions previously ignored during the Cold War: civilizational clashes, global warming, social movement struggles, global finance and transnational communication networks. In this post-Cold War world, the domain of geopolitics now touches upon some of the most hotly debated issues of our time, including global environmental degradation, ethno-nationalism and post-modernism.

Садржај:

- I Појам и различита схватања геополитике
- II Геополитика кроз историју
- III Геополитика у 19. и 20. веку
- IV Литература

I Појам и различита схватања геополитике

- Израз *геополитика* (од грчких речи *геа*- земља и *политики* – политика) увео је у употребу шведски професор Рудолф Кјелен (1864-1922) да означи један од пет битних елемената своје теорије државе (поред Економополитике, Демополитике, Социополитике и Картополитике) у делу *Држава као животи облици* (1916).
- Кјелен је одредио геополитику као “науку о држави као географском организму или појави у простору”

- Како то обично бива, термин геополитика је, ушавши у широку употребу, нарочито између два светска рата, попримио више различитих значења.
- У најширем смислу, под геополитиком се подразумева свако разматрање и утврђивање односа између географског простора (величина, облик, положај, клима, природна богатства итд.) и политике. С правом се сматра да је за овакво значење далеко погоднији термин политичка географија. Аутор овог термина је немачки професор географије у Лајпцигу Фридрих Рацел (1844-1904) у делу *Политичка географија* (1897)

- Најчешће уже значење геополитике обухвата географско-детерминистичка схватања овог односа, по којима географија одређује политику. Не ретко се под геополитиком подразумева нека врста примењене политичке географије, тј. коришћење географских теоријских знања и емпиријских података за сврхе практичне, посебно спољне политике...
- Најзад, геополитика понекад означаје, нарочито у изразу “геополитички положај”, место државе у односима међународних политичких снага, посебно с обзиром на њен географски положај и остале просторне одлике. (проф. др Андреја Милетић)

- Coming up with a specific definition of geopolitics is notoriously difficult, for the meaning of concepts like geopolitics tends to change as historical periods and structures of world order change. Geopolitics is best understood in its historical and discursive context of use.
- Geopolitics offers a way of relating local and regional dynamics to the global system as a whole. It enframes a great variety of dramas, conflicts and dynamics within a grand strategic perspective, offering an Olympian viewpoint that many find attractive and desirable. Furthermore, while unavoidably textual, it nevertheless promotes a spatial way of thinking that arranges different actors, elements and locations simultaneously on a global chessboard. It has a multidimensional global cachet—global both in a geographical (worldwide) and a conceptual (comprehensive and total) sense—and *appears* more visual than verbal, more objective and detached than subjective and ideological. In addition, geopolitics is of interest to certain people because it seems to promise unusual insight into the future direction of international affairs and the coming shape of the world political map.

- Many decision makers and analysts come to geopolitics in search of crystal ball visions of the future, visions that get beyond the beclouded confusion of the immediate to offer glimpses of a future where faultlines of conflict and cooperation are clear. In a shrinking and speeding world of intense time-space compression wrought by telecommunication revolutions and globalizing economic networks and webs, the desire for perspectives offering “timeless insight” is stronger than ever. In complex post-modern times, in sum, geopolitical visions and visionaries seem to thrive.

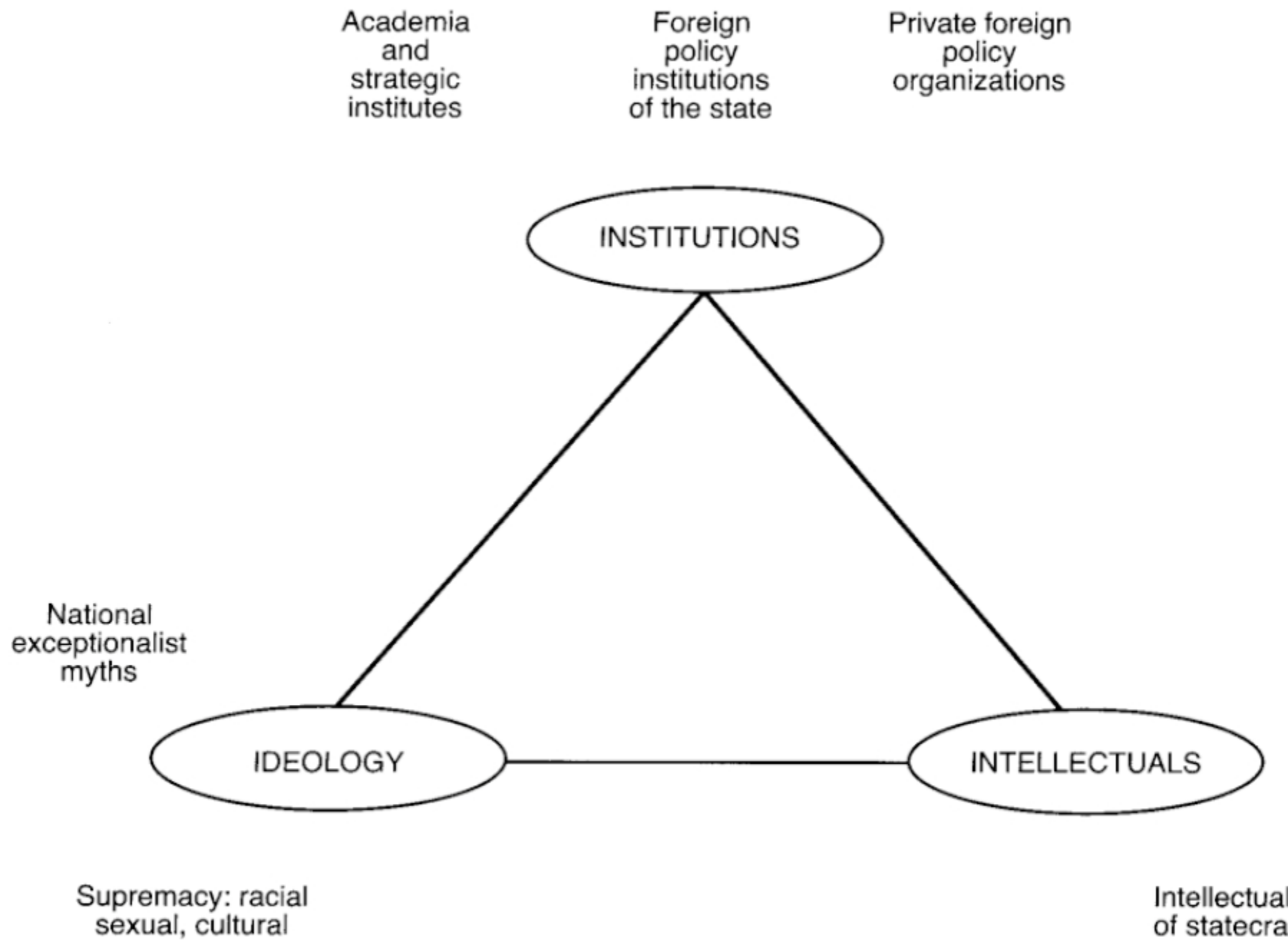

Figure 1 Geopolitics as power/knowledge

Table 1 Discourses of geopolitics

<i>Discourse</i>	<i>Key intellectuals</i>	<i>Dominant lexicon</i>
Imperialist geopolitics	Alfred Mahan Friedrich Ratzel Halford Mackinder Karl Haushofer Nicholas Spykman	Seapower <i>Lebensraum</i> Landpower/Heartland Landpower/Heartland Rimlands
Cold War geopolitics	George Kennan Soviet and Western political and military leaders	Containment First/Second/Third World countries as satellites and dominos Western vs. Eastern bloc
New world order geopolitics	Mikhail Gorbachev Francis Fukuyama Edward Luttwak George Bush Leaders of G7, IMF, WTO Strategic planners in the Pentagon and NATO Samuel Huntington	New political thinking The end of history Statist geo-economics US led new world order Transnational liberalism/neoliberalism Rogue states, nuclear outlaws and terrorists Clash of civilizations
Environmental geopolitics	World Commission on Environment and Development Al Gore Robert Kaplan Thomas Homer-Dixon Michael Renner	Sustainable development Strategic environmental initiative Coming anarchy Environmental scarcity Environmental security

- Geopolitics and geopoliticians need to be understood within the context of the long tradition of “advice to the prince” literature.
- Historically, geopoliticians were intellectuals of statecraft who emphasized the role of geographical constraints and opportunities on the conduct of foreign policy. While many early geopoliticians liked to think of themselves as “scientific” and “objective,” they were far from being detached and apolitical. In fact, the opposite was most often the case. Geopoliticians craved power. Some academics, like Halford Mackinder, sought it out by entering the political system while others, like Karl Haushofer, contented themselves with being professors and occasional advisors to political leaders. Other geopoliticians as practicing diplomats and foreign policy decision makers were already within positions of power. Even when not in direct positions of power, key intellectuals of statecraft can influence foreign policy debates and agenda from their position within civil society as prominent professors, journalists and media commentators.

Неке дефиниције политике

- *Geopolitics is a new way of seeing international politics as a unified worldwide scene.*
(Gearóid Ó Tuathail)

- Geopolitics is the study of the influence of geographical factors on state behavior – how location, climate, natural resources, population, and physical terrain determine a state's foreign policy options and its position in the hierarchy of states. (TERRY O'CALLAGHAN- **Encyclopedia of International Relations and global politics**)

- Is a loose translation of the German word 'geopolitik' which meant the exploitation of knowledge to serve the purposes of a national regime. In other words, German geopolitics was an overt and subjective policy science designed to further the nationalistic interests of the state. (The Penguin Dictionary of International Relations)

- “Геополитика је примењено истраживање о односу географског простора и геополитике” (Соул Коен)
- “Геополитика је изучавање међународних односа из просторне и географске перспективе” (Џефри Паркер)
- “У суштини геополитика је покушај да се привуче пажња на значај извесних географских образаца у људској историји” (Џефри Слоан и Колин Греј”

- “Геополитика је наука владања” (Александар Дугин)
- “Теорија међународне политике која сматра да су место и положај неке државе у односу на друге од пресудног значаја за њено понашање.” (Дџозеф Нај)

II Геополитика кроз историју

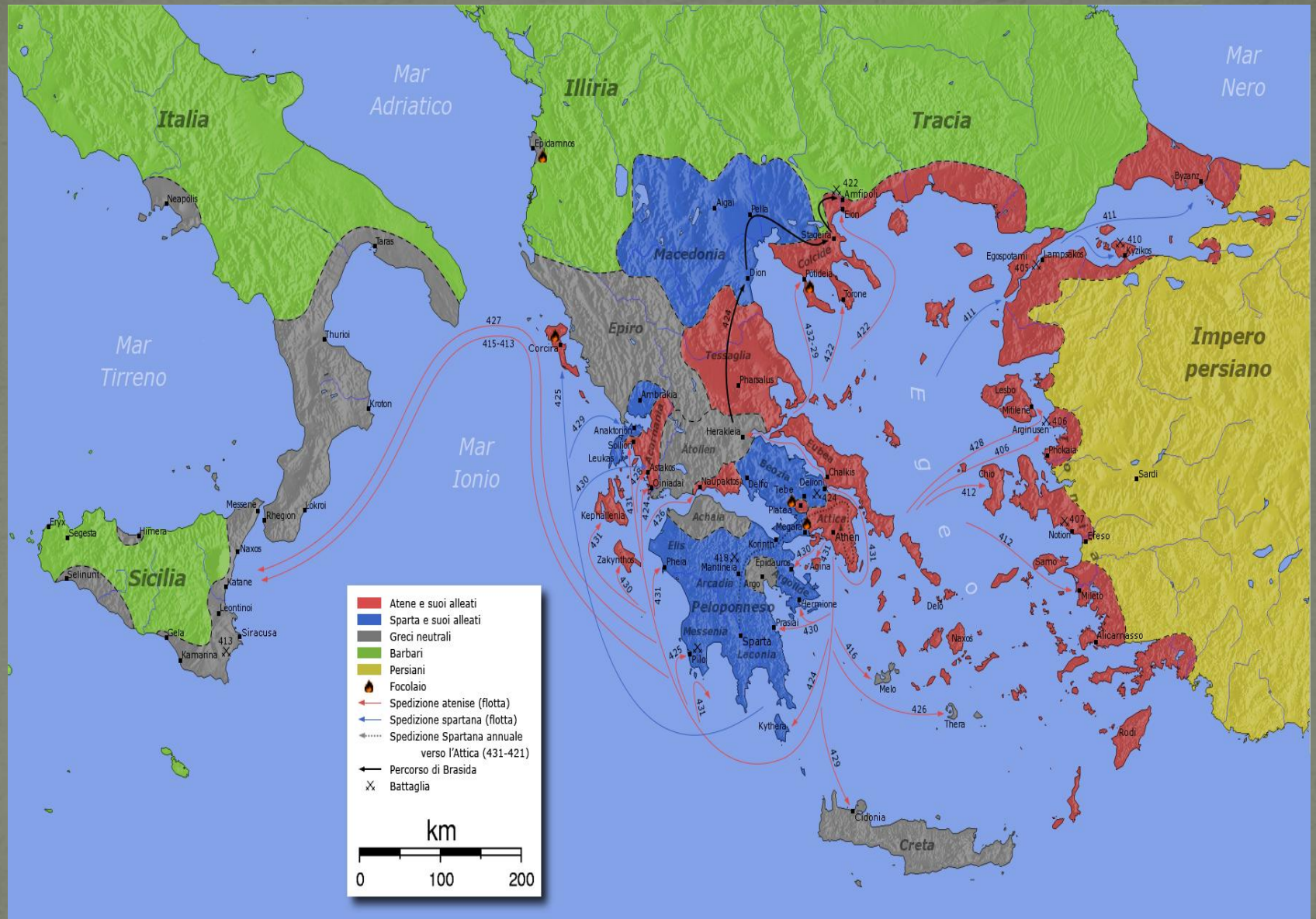

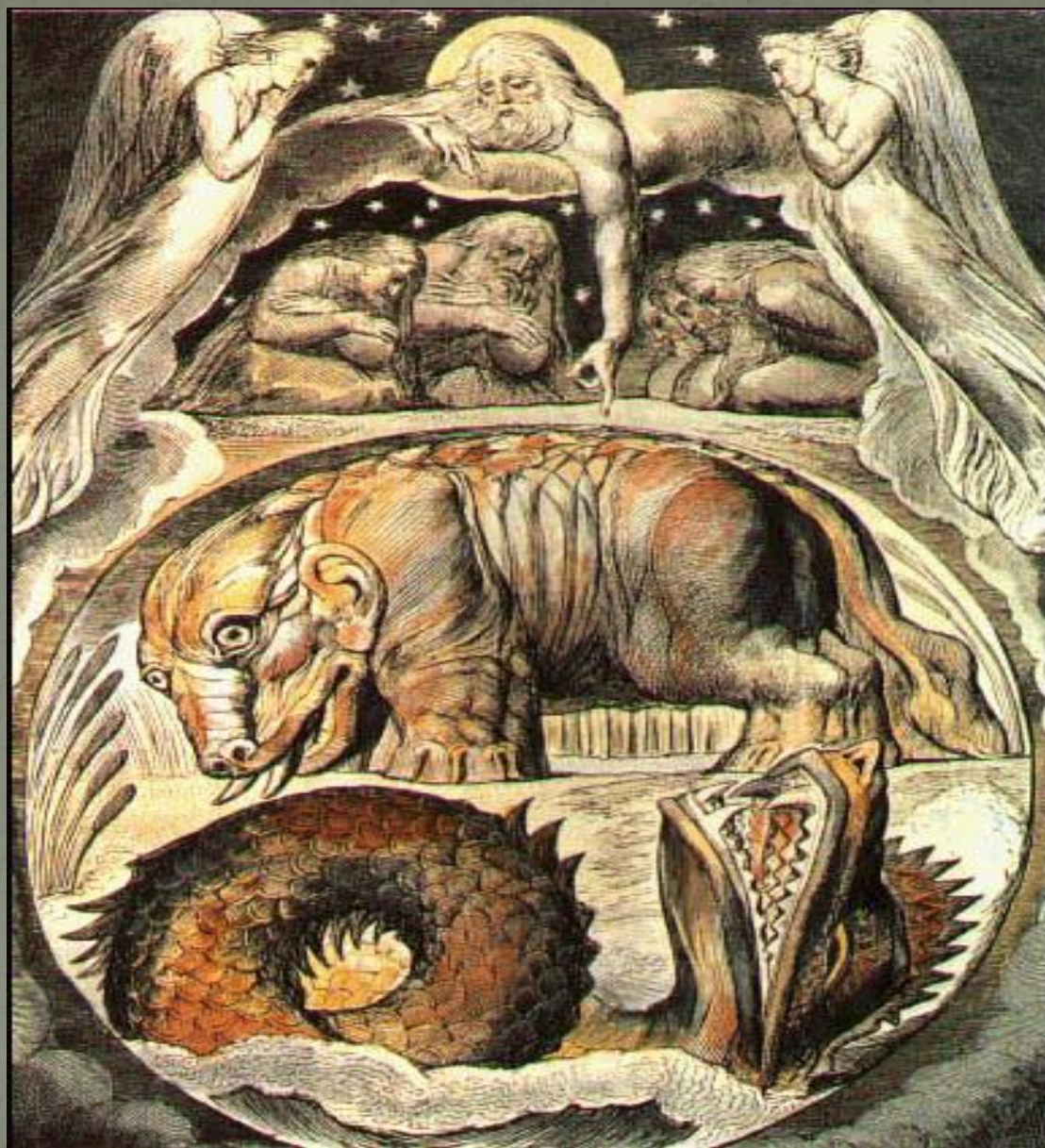
Геополитика кроз историју

- Извесна спорадична геополитичка схватања, у смислу одређености политичких, друштвених и друштвено-психолошких особина и појава просториним, и нарочито климатским особинама, налазимо још у античко доба у делима Конфучија, Херодота, Хипократа, Платона, Аристотела, Страбона, Тукидида и других.
- Сличне идеје, али са наглашенијим политичким, па и спољнополитичким последицама географских, односно климатских одлика срећу се касније код Жана Бодена, Шарла де Монтескјеа, Русоа, Хердера, Александра фон Хумболта, Хегела и других...

- Отац медицине, Хипократ- проучавање утицај ваздуха, воде и географског положаја на човека. Позната је и његова подела екумене на основу климатских услова на три појаса: северни (Скитија), умерени- средњи (Грчка) и суви-јужни (Азија). На основу тога изводи и карактерологију народа тврдећи да су азијски народи лењи, равнодушнији и мање храбри од европских народа.
- Хеородот у његовој Историји такође много говори о утицају географије на човека и његово понашање.

- Тукидид у свом делу Пелопонески рат говори о сукобу Атине и Спарте као о сукобу копнене и поморске силе.
- Телурократије против таласократија, Бехемот против Левијатана

- Платон – прича о идеалној држави и његов организам
- Аристотел (величина државе, број становника, изалз на море и типологије етнокарактера).
- Страбон, аутор дела Географика. О значају “природних подела” односно граница међу државама и равномерном размештају становништва.

- Жан Боден – о утицају тла на становништво, о физичкој супериорности северних народа, али су јужни народи због своје духовне премоћи предодређени да буду оснивачи великих империја.
- Шарл Монтескје – огроман утцај географије на политику; зашто у Азији имамо гигантске државне системе који никад не би могли постојати у Европи?
- Јохан Готфрид Хердер – нација као органско биће; националност је изданак природе а људски род и земља су нераздвојиво јединство.
- Александер фон Хумболт; Карл Ритер

- Георг Вилхелм Фридрих Хегел и његова Филозофија историје
- Може ли у крајњим зонама (хладни и врући предели) бити историјских народа? Подела на историјске и неисторијске народе
- Безводне висоравни – патријархалност, непостојање правног односа, екстремни гостољубивости и разбојништва
- Равне долине које пресецају и наводњавају велике реке – у њима настају велика царства, ту имамо земљишно власништво и правне односе
- Обалне земље са непосредним односом са морем – снажна интеракција са морем, јер оно “позива човека на освајање, на разбојништво, али исто тако и на добитак и стицање”. Човек се у супротстављању мору ослања на “своју смелост и присуство духа”

III Геополитика у 19. и 20. веку

- Пораст интересовања за просторне димензије политике – чему су допринели, *с једне стране* општи развој природних наука (међу којима и географије) а нарочито Дарвиново учење о еволуцији живих бића под утицајем спољне средине којој су принуђена да се прилагођавају боревећи се међусобно за опстанак... *С друге стране*, све заостренија борба између великих сила за освајање, поделу и прерасподелу колонија у последњим деценијама двадесетог века, снажно је истакла потребу бољег познавања географије и њеног коришћења у практично политичке и пропагандне сврхе.
- Научно технолошки напредак – посебно у области саобраћаја и комуникација доводи до брзих промена у у могућности повезивања, економског искоришћавања, политичког организовања и војно-стратешког коришћења **простора** истичући га као важан елемент државне моћи спољне политике

Појава аутора који географију стављају у
само средиште свог схватања политике

У том погледу најзначајнију улогу одиграо је Фридрих
Рацел.

Фридрих Рацел (1844-1904)

- Професор географије на Високој техничкој школи у Минхену касније и у Лајпцигу
- Дела:
Антропогеографија (1882); *Политичка географија* (1897); *Животни простор* (1901)

- Поставио и разрадио основне антропогеографске и антрополошке ставове.
- Држава као живи организам (органска теорија државе) нераскидиво је везана за географски простор који заузима и који одређује њен политички облик, суштину и дух народа (“земљиште одређује судбину човека слепом суровошћу”)
- Држава се природно развија и расте и стога њене границе имају динамички карактер, тежећи да обухвате неопходни “животни простор” (lebensraum) за њен опстанак и развој.

- Успешна политика је она политика која најбоље води рачуна о захтевима простора из кога произлази и из кога црпи своју политичку моћ, и тако одговара “закону повећања политичких простора”
- Подразумева се наравно, сукоб сличних таквих тежњи за проторним ширењем држава и “право” јачих да свој простор шире на рачун слабијих, што ће каснији немачки геополитичари отворено и јасно истаћи.

Rudolph Kjellén (1864-1922)

- Професор политичких наука на Универзитету у Упсали; политичар (члан парламента Шведске од 1905-1917)
- Дела:
Увод у географију Шведске (1900)
Држава као животно облик (1916)

- Настављајући се и наслањајући на Рацела, Кјелен је још изразитије потцртао основне поставке његовог схватања, посебно кад је у питању потпуно изједначавање државе са живим организмом, њену повезаност са територијом и зависност од ње, нарочито кад је реч о тзв. *земљишној језгри* коју поседује свака држава и без које не може постојати. (За Србију је тај витални део Београд, сматрао је Кјелен).

- И он подвлачи тежњу држава за ширењем (“тенденција великог простора”) и у том смислу сматра неопходним политичко обједињавање Средње Европе као противтеже САД, Енглеској и Русији.

Карл Хаусхофер (1869-1946)

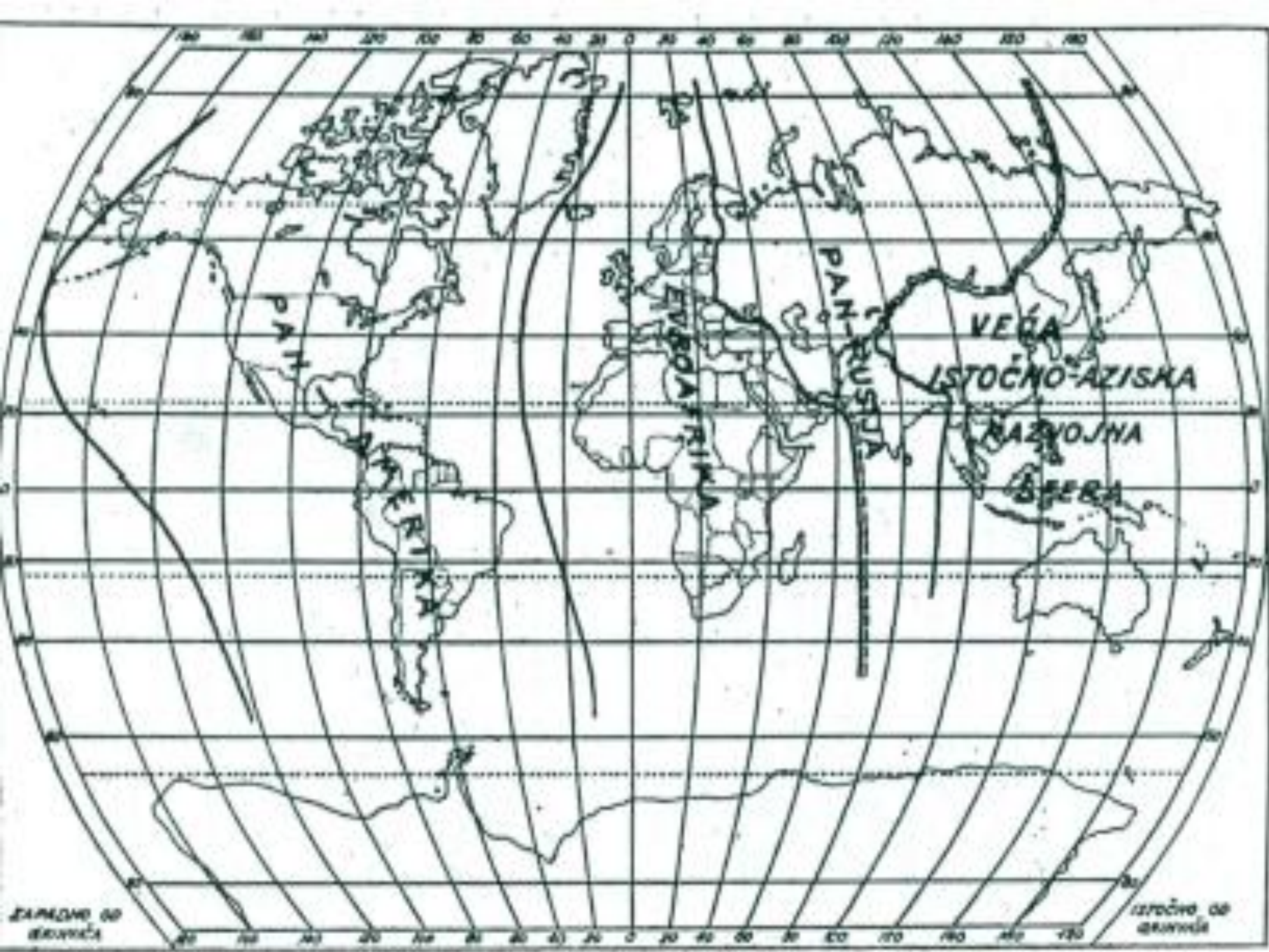
- Немачки професор, генерал и геополитичар
- Институт за геополитику у Минхену; Часопис за геополитику; Удружење геополитичких радника при Универзитету у Хајделбергу.
- Дела:
English Translation and Analysis of Major General Karl Ernst Haushofer's Geopolitics of the Pacific Ocean: Studies on the Relationship between Geography and History
Geopolitik des Pazifischen Ozeans. (1925)
Bausteine zur Geopolitik. (1928)
Weltpolitik von heute. (1934)

- Одређујући геополитику као “науку о зависности политичких догађаја од земљишног тла”, Хаусхофер је у њој видео средство за “обнову немачке државе помоћу географије”...
- Пуна подршка званичних немачких власти и Хитлера лично, који је неке од основних Хаусхоферових геополитичких идеја прихватио и унео у *Mein Kampf* још пре доласка на власт.

- Хаусхофер је прихватио и довео до крајњих закључака све основне ставове ранијих геополитичара, посебно Рацела и Кјелена.
- “Идеја Хамбурга” и “идеја Багдада”
- Lebensraum; виша, аријевска раса; пангерманизам; идеја крви и тла

- Залагање за стварање Средње Европе (Mitteleuropa) под немачком доминацијом
- Теорија “великих простора” (Grossraum)
- Хаусхофер је иначе будућу организацију света предвидео у виду три “панобласти”: Пан-Америке, Пан-Европе и Пан-Азије, у којима ће доминирати САД, Немачка и Јапан.

IV Литература

- Андреја Милетић, „Геополитика“, у: Милан Матић, Милан Подунавац, Прир. *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 341-345.;
- Небојша Вуковић, *Логика империје- Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас/ Нација Прес, Београд, 2007, стр. 9- 40;
- Gearoid O. Tuathail, “Uvod: kritičko promišljanje o geopolitici”, у: Gearoid O. Tuathail, Simon Dalby, Paul Routledge, Прир., *Uvod u geopolitiku*, *Politička kultura*, Zagreb, 2007